

Bokmeldinger

INGOLF EDW. HODNE

Missionary Enterprise in African Education

The Co-operating Lutheran Missions in Natal, South Africa, 1912-1955.

Misjonshøgskolens forlag 1997, 227 s.

Ved siden av trofast menighetsbyggende arbeid ble skolene døren som førte de afrikanske folk inn i kirkens fellesskap. Helt til 1955 var omlag 90 prosent av samtlige skoler i Sør-Afrika eid og administrert av de store kirkesamfunn i landet. De var subsidiert økonomisk av staten. Uten de store økonomiske bidrag hadde det ikke vært mulig å gjennomføre en slik skolestrategi. Men dette betydde også at samtlige skoler måtte følge statens læreplaner, eksamensbestemmelser og inspeksjon.

I 1912 lyktes de lutherske misjonene å etablere et felles arbeidsorgan, "The Co-operating Lutheran Missions in Natal and Zululand" (CLM), som straks opprettet felles lærerskole på Umpumulo, felles presteskole på Oscarsberg (Rorke's Drift) og felles evangelistskole på Emmaus. Senere ble det etablert et felles forlag for utgivelse av bl.a. skolebøker.

Det er CLMs innsats på utdannelsessektoren som Ingolf Edw. Hodne behandler i sin bok. Hodne har 15 års erfaring som misjonær i Det Norske Misjonsselskaps tjeneste i Sør-Afrika. Han arbeidet først i Empanjeni i Zululand, hvor han bl.a. var tilsynshavende for misjonens skoler. Senere ble han tilsynshavende for samtlige dagskoler som tilhørte NMS.

Ved lesningen av boken merker man snart at forfatteren behersker sitt stoff. Boken bør være av stor interes-

se for misjonsledere, som er opptatt av skolemisjon i dagens og morgendagens misjonsarbeid. Boken er skrevet på engelsk og er dermed tilgjengelig for kirkeledere og skolefolk i dagens Sør-Afrika. Her kan det fortsatt være mye å lære for dem som skal bygge opp skolevesenet i det nye, demokratiske Sør-Afrika der en skal forene de tidligere skolesystemer for hvite, halvhvite og svarte innbyggere til ett felles system. Ennå har man ikke maktet å gjennomføre obligatorisk undervisning for landets svarte innbyggere.

Forfatteren begrenser sin behandling fra CLMs etableringsår 1912 fram til 1955 da det hvite sør-afrikanske parlament vedtok Bantu Education Act og Bantu Authorities Act. Det betydde at staten overtok samtlige regjeringsubsidierte skoler og skoleinstitusjoner, og regjeringen kunne gjennomføre sin apartheid-ideologi med total atskillelse mellom rasene. Året 1955 er det store krisens år i "African Education".

Hodne begrenser sin undersøkelse til Umpumulo Normal School eller Umpumulo Teachers Training College samt Umpumulo High School og barneskolene på Umpumulo og Mtiyane - samtlige skoler var nødvendige for å kunne operere selve lærerskolen. Mot slutten av boka drøfter han også Eshowe High School, egentlig den høyere skole som ble flyttet fra Umpumulo til Eshowe i selve Zululand. Denne begrensningen medfører at forfatteren velger å utelukke presteskolen på Rorke' Drift, evangelistskolen på Emmaus og Pre-Seminary School - samtlige viktige skoleinstitusjoner i CLM's utdanningspolitikk. (Til historien om presteskolen, se Gunnar Lislerud: *Lutheran Theological Seminary 1912 - 1968*,

Umpumulo 1995). Hodnes begrunnelse for denne begrensningen i emnevalget er at både presteskole og evangelistskole ikke er regjerings-subsidierte skoler, og boka blir en historisk presentasjon av Umpumulo Teachers Training College. Dermed taper han muligheten til å fremstille den virkelige bredden i CLM's innsats i "African Education".

Historien om Umpumulo Teachers Training College følges kronologisk. Dette er en trygg metode og gir muligheten til å presentere både trykt og utrykt kildemateriale - log-bøker, rapporter, vedtak fattet av CLM og dets medlemmer, bestemmelser og skolepolitiske planer fra utdanningsdepartementene i Natal-provinsen og fra den sentrale regjering. Dermed har Hodne sikret verdifullt materiale. Men metoden trekker lett inn detalj-materiale, som kanskje ikke er nødvendig for helhetsbildet. Den viktigste innvendingen mot denne kronologiske metode er at man savner en kritisk vurdering av selve skolepolitikken og Umpumulos plass i kirke og samfunnsliv.

Denne institusjonen ble av mange betraktet som selve juvelen i det lutherske samarbeidet, og eksamensresultater viste at den var blant de fremste lærerskoler ikke bare i Natal, men i hele landet. Den som hadde fått sin eksamen fra Umpumulo, hadde oppnådd den høyeste utdanning i KwaZulu og var sikret en sikker og relativt godt lønnet jobb i provinsens regjerings-subsidierte skoler. Hele 5.296 studenter ble uteksaminert ved lærerskolen i perioden opp til 1955.

Flere av de uteksaminerte lærerkandidater fra Umpumulo ble senere studenter ved presteskolen og kom til å innta lederstillinger i kirken som prester, proster og biskoper. Andre

ble ledere i lokalsamfunnet der de utøvde sin lærergjerning. De ble også ledere i menighetsråd og kirkestyre. Det hadde knapt vært mulig å bygge den selvstendige zulukirken uten den aktive innsats fra disse lærerne. Med rette påviser Hodne dette i sin bok.

For å gi en samlet vurdering av CLM's innsats i "African Education" er det allikevel en rekke kritiske spørsmål som bør stilles og drøftes. Jeg nevner noen:

For det første, hvordan stilte CLM og Umpumulos ledere seg til de stadig sterkere antydninger fra statens side om å overta all utdanning? Slike meldinger kom ikke først ved boernes maktovertakelse i 1948. Dette registreres også under den mer liberale "engelskvennlige" periode. Lot CLM og Umpumulo-lederne seg stilltiende drive inn i boernasjonalistenes utdanningspolitikk bestemt av apartheid-ideologien med fornektelse av afrikanerens menneskeverd, likeverd og rettferdighetskrav? Rustet man seg i tide til kamp mot den nye utdanningspolitikken som måtte komme?

Umpumulo kan vise til en rekke religiøse aktiviteter blant studentene - gudstjenester, morgen og kvelds-andakter, Luther League og speiderarbeid, Students Christian Association, bibelgrupper og kor-arbeid, men i hvilken grad fikk studentene anledning til å drøfte frigjøringskampen gjennom ANC? Kirkelederen A.Luthuli var ANC's leder og samtidig høvding over et stort område som grenset helt opp til Umpumulo.

For det andre reises spørsmål i forbindelse med statens overtagelse av Teachers Training College på Umpumulo og Zulu Lutheran High School i Eshowe i 1955. Hodne refererer beslutningen som ble fattet av

CLM, men der var lange og intense diskusjoner både i de enkelte misjoner, i CLMs eksekutiv-komite og i College Board. Spørsmålet om å overgi disse institusjonene ble også forelagt den rådgivende komite for å forberede misjonssynodenes sammenlutning til en felles luthersk kirke i Natal og Zululand. Der var spenninger, og flere hadde store problemer med å overgi skolene til en stat som ville bevare Sør-Afrika som den hvite manns Sør-Afrika og nedgradere afrikanerne til "second-class citizens". Hadde det ikke vært mulig for de lutherske misjoner å beholde iallfall en av disse institusjonene? Mellomløsningen med å beholde styringen over skoleinternatene viste seg snart uholdbar. Den katolske kirke gjorde iallfall et forsøk med å beholde sine skoler, men lutheranerne synes å ha overgitt seg uten sverdslag.

For det tredje, de lutherske misjoner i Natal og Zululand var sene når det gjaldt å opprette skoler. I dette stykket lot de seg passere av de andre protestantiske misjoner. Men det skjedde en forandring ved århundreskiftet, og i 1912 ble altså CLM etablert. Man innså nødvendigheten av å forene sine krefter for en langt mer progressiv linje i sin skolestrategi. Men i det lutherske skolesystemet ble Umpumulo toppen på utdannelsesstigen. Svært få av lærerkandidatene fra Umpumulo fortsatte med universitetsstudier. Den skotske kirken etablerte det afrikanske universitetet Fort Hare i Kapp-provinsen, hvor en rekke afrikanske ledere fikk sin universitetsutdanning. Både Nelson Mandela, Desmond Tutu, Robert Mugabe og Joshua Nkomo var registrert som studenter ved Fort Hare. Personlig vet jeg i skrivende stund bare om to Umpumulo-kandi-

dater fra denne tidsepoken som tok sine universitetsksamener i Sør-Afrika. Det gjelder K.J.Msomi. Han ble senere president for Norwegian Lutheran Zulu Synod og fra 1960 nestleder i den nye Evangelical Lutheran Church in South Africa-South Eastern Region (ELCSA-SER). Den andre var Sibusiso Bhengu som senere fikk sin doktorgrad som statsviter ved universitetet i Zürich. Han er i dag undervisningsminister i Mandelas samlingsregjering og leder arbeidet med å samordne og utforme undervisningssystemet for Sør-Afrikas 45 millioner innbyggere.

Sør-Afrika roper på kvalifiserte ledere i kirke og samfunnsliv, i statsadministrasjon og næringsliv. Med en bredere og mer kvalifisert skolepolitikk kunne lutheranerne i Natal og Zululand vært bedre forberedt til å fremskaffe slike ledere. Dette hadde vært mulig ved å bygge opp en "high school" med et høyere mål enn bare å tjene som forskole til Umpumulo.

For kirkeledere og studenter ble Umpumulo sluttsteinen på den "akademiske" løpebane. En mulighet var dog presteskolen, hvor inntakskravet ble hevet til "matriculation" dvs. studenteksamen. Og de beste studentene fikk anledning til å ta sin BA Theology ved University of South Africa. Flere av presteskolens kandidater fikk etterhvert også tilbud om å studere videre ved universiteter i Sør-Afrika, Europa og USA.

For det fjerde vil vi peke på yrkesutdannelsen ved de såkalte "industrial schools". Hodne viser til slike forsøk i forbindelse med High School på Umpumulo, hvor man tilbød en yrkesutdanning som møbelsnekker, bygningssekker, etc. Men for dem som var uteksaminert ved slike skoler, viste det seg ofte vanskelig å få

arbeid med lønn som svarte til deres utdanning. Det hvite Sør-Afrika ønsket ingen konkurranse fra svarte fagarbeidere. Oftest ble de lønnet som ukvalifisert arbeidskraft. Dette påpeker Hodne i sin bok.

I ettertid må en stille spørsmål om kirkene skulle ha vist et mye sterkere initiativ for å skape plass for kvalifisert svart arbeidskraft i det sør-afrikanske næringsliv. Lover som Job-reservation Act og et lønnsystem som tillot den hvite mann to og tre ganger så høy lønn for samme jobb, og med utgangspunkt i samme utdanning, la store hindringer i veien for afrikanernes arbeidsmuligheter i det sør-afrikanske samfunn.

Når det gjelder den ikke-akademiske utdanning, lyktes lutheranerne i Natal best med sykepleieutdanningen. CLM satset ikke selv på en samlet sykehusvirksomhet, men de enkelte medlemskirker bygde og drev sine egne hospital. Og de store misjonshospitalene opprettet egne sykepleieskoler som førte til arbeid ved sykehus og poliklinikker over hele provinsen.

Misjonsselskapenes sterke satsing på skolesektoren ble av avgjørende betydning for luthersk samling i Natal. Det skjedde i året 1960. I et lite avsnitt helt på slutten av boka refererer forfatteren til etableringen av Evangelical Lutheran Church in South Africa - South Eastern Region (ELCSA-SER). I denne paragrafen er navnet på kirken gjengitt feil. Boka gjengir navnet på den lutherske stor-kirken som ble opprettet i 1975 (ELCSA), en kirkesammenslutning som samlet lutherske synoder og kirker fra hele landet.

Det målbevisste arbeidet med kirkesammenslutningen ble tatt opp av CLM straks etter siste verdenskrig.

I oktober 1956 sammenkalte CLM - etter henstilling fra Council of Churches on Lutheran Foundation (CCLF) - til det historiske møtet på Christanenburg utenfor Durban. På side 205 anfører Hodne at det var Berliner-misjonen (BMS) som "convened" dette møte. Det var altså ikke tilfelle.

På side 212 har forfatteren en interessant navneliste som han har kalt "List of people in charge at different levels". For kirkebladet *Isithunywa* er dr. J.Astrup oppført som redaktør gjennom årene 1952-1955. Det er ikke riktig. Ansvarlig redaktør for denne perioden var Gunnar Listerud med M.J. Mpanza som assisterende redaktør.

Det teologiske magasin *Credo - Lutheran Theological Journal for South Africa* - ble utgitt av CCLF. Publikasjonen ble utgitt på engelsk og afrikaans, men aldri på zuluspråket, slik Hodne oppfører i sin bok. *Credo* ble redigert av lærerkollegiet på Lutheran Theological College med rektor som ansvarlig redaktør.

På side 194 hevder Hodne at misjonærene W.O. Rindahl, B. Schiele og O. Sarndal i 1952 undertegnet det viktige CLM-dokumentet "Memorandum of the Co-operating Lutheran Missions in connection with the Report of the Commission on Native Education 1949-1951". Dette har de gjort på vegne av CLM, men ikke på vegne av ELCSA-SER. Denne kirken ble først etablert i 1960.

Misjonshøgskolens forlag skal ha stor takk for utgivelsen av Hodnes bok. Den gir utsyn og informasjon over misjonenes strategiske innsats i "African education" og har samlet viktig kildemateriale for videre forskning.

Gunnar Listerud

LARS INGE MAGERØY m.fl. (red)
Forankring og fornyelse
Kristendomsundervisning i endring
 Oslo: IKO-Forlaget 1997, 205s.
 ISBN 82-7112-391-2

Denne boka er både festskrift for religionspedagogen Sigmund Harbo og temabok om det nye faget kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering.

Det nye faget, forkorta til KRL-faget, arbeider med nokre av dei same spørsmåla som moderne misjonsteologi. Me lever no i eit univers der det finst fleire religionar ved sida av kvarandre og der det er levande menneske i våre nærmiljø som følgjer desse religionane. Det nye pluralistiske samfunnet har også mange livssyn som ikkje knyter seg spesielt til ein religion. Korleis formidle kristendomskunnskap i skolen i eit slikt samfunn, og korleis finne balansen mellom undervisninga i kristendomskunnskap og kunnskap om andre religionar og livssyn, alt med respekt for dei ulike menneska? Frå ein kyrkjeleg, kristen synsstad er desse spørsmåla om kristendoms møte med kulturar og andre religionar og livssyn høgst aktuelle i dag, også i vårt land.

Folk som arbeider med slike spørsmål, har skrive denne boka. Dei representerer den religionspedagogiske tradisjonen som i Noreg er stotta av kristne organisasjonar, IKO, MF, Lærarakademiet. Det er ein tradisjon som har si rot i pietismen, men som på desse premissa har gått aktivt inn i kulturproblematikken. Den fremste representanten i den seinare tid er Bjarne Hareide som institusjonaliserte denne tradisjonen gjennom IKO. I tillegg kan Ivar Asheim, Aasmund Dale, jubilanten

Sigmund Harbo og fleire av forfattarane i boka nemnast.

Omlag samstundes med at det nye faget skulle introduserast i norsk skole, den 3. august 1997, fylte Sigmund Harbo 60 år. Det var reint merkeleg at dei to tidspunkta fall saman. Sigmund Harbo har teke del i debatt og utforming av det nye faget, og heile sitt yrkesliv har han arbeidd med religionspedagogiske spørsmål. Han arbeider med ankerfeste i ei Kristustru og tek utfordringane i ei ny tid på alvor. Tittelorda for boka, forankring og fornyelse, er derfor velvalde og treffande både for festskriftet og for temaboka.

Boka har 13 artiklar i alt, 9 skrivne av norske forfattarar og 4 skrivne av forfattarar frå andre nordiske land. Heile boka er såleis på nordiske språk. Dei fleste norske skriv artiklar som går inn under temaet for boka: det nye KRL-faget. Dei fleste utanlandske skriv meir etter ein festskriftmodell der dei deler med seg av sitt spesialfelt. Men fordi boka så klart presenterer seg som ei temabok for det nye KRL-faget, tek det noko tid før lesaren oppdagar at ho ikkje berre er ei temabok. Denne doble målsetjinga svekker boka.

Når så er sagt, må det likevel påpeikast at det er ypparlege og interessante bidrag frå desse som ikkje skriv direkte om det nye faget. T.d. gjer Owe Wickstrøm greie for ein religionspedagogisk modell for å oppleve gudstenesta, serleg då søndagsgudstenesta, og Rune Larsson skriv fengslende om livslang læringsprosess i kyrkjelyden Han vel seg deltakande teologi, og gjer greie for korleis denne står i motsetnad til kyrkjevekst-teologi. I andre omgang kan sjølv sagt slike bidrag bli til nytte også for KRL-faget.

Artiklane som omhandlar det nye faget, tek opp spreidde emne og ser ut til å vera skrivne med ulike målgrupper for auga. Boka er inga systematisk bok om det nye faget, men set lyskastaren på nokre utvalde spørsmål. Nokre område blir derfor grundig omhandla, andre blir liggande i mørke og er ikkje tekne opp. Innhaldet spriker, men veit ein som lesar dette om boka, kan ein gjera seg nytte av av dei ulike artiklane fordi dei kan vera gode på sitt felt.

Også mellom desse tema-artiklane er det fleire glimrande arbeid. Heid Leganger-Krogstad skriv om minoritetsproblemet i klasserommet. Artikkelen er prinsipielt klargjerande og skriv ut frå praktisk erfaring med samar som minoritetsgruppe. Gunhild Hagesæther skriv populærvitenskapleg om begynnarpplæringa i faget. Ho konkluderer med at småskolesteget blir testpunktet for det nye faget. Finn Erik Tønnesen er ein av dei som ikkje skriv direkte om det nye faget, men gjev viktige impulsar til grunnlagstenking. Grundig og kort går han gjennom verdspørsmål. Ut frå den tradisjonen han står i grunn-gjev han kvifor livssynsøytralitet ikkje er mogeleg.

Boka har også misjonsrelevans. Traderinga av kristendomen er eit naturleg emne ut frå misjonssynspunkt. Dette er sentralt i boka. Det andre misjonsteologisk relevante emnet er vidareføringa av kristendomen i eit pluralistisk samfunn der ein har både fleire kulturar og fleire religionar side om side. Dette er spørsmål som er felles med misjonsteologien. Fleire av forfattarane orienterer seg mot slike problemstillingar. Jan-Martin Berentsen gjev idear til ei kristendomsundervising som kler seg om i kulturmøte. Nils G. Holm bidrar

frå Finland med integrert rolleteori for undervising om framande religionar og Torstein Harbo teiknar erfaringar frå den aust-tyske livssynsundervisinga. Forfattarane appliserer lite til den norske situasjonen og går ikkje djupt inn i dei prinsipielle sidene. Men problematikken er teken opp, og det er viktig å føre dette perspektivet vidare.

Ein kunne ha vinkla stoffet frå fleire ulike ideologiske og religiøse utgangspunkt. Men det har ikkje denne boka gjort. Ho kjem derfor til kort som temabok. I eit festskrift går det derimot lettare med eit sams utgangspunkt. Denne boka er meir eit homogent ideologisk festskrift enn ei temabok, der ein ønskjer større variasjon i utgangspunkt og ideologi enn denne boka har. Fleire ideologiske utgangspunkt ville dessutan gjort det kritiske perspektivet sterkare og boka meir spennande og nyttig.

Boka er som ein blomkebukett. Redaksjonen har samla eit knippe vekstar og blommar for å ære jubilanten. Mangfaldet er der, men heilskapen kan det arbeidast meir med.

Boka som heilskap høver derfor ikkje så godt som lærebok for t.d. høgskolestudentar. Men nokre av artiklane kan kopierast ut og brukast som pensum. Derimot kan boka vera ei fin ressursbok for lærarar av alle slag, for studentar, for kyrkjeleg tilsette og andre som vil følgje med i korleis debatten går innan denne fagtradisjonen.

For Norsk Tidsskrift for Misjon er det interessant at religionspedagogikken og misjonsteologien kjem så nær kvarandre i dei spørsmål som det nye KRL-faget i Noreg reiser.

Gunvor Lande